

Kinderverhoor

**Communicatie tussen de rechter en de minderjarige in
jeugdbeschermingszaken**

Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen

Cursuscode: 200600042

2014-2015

Universiteit Utrecht

Auteurs:	Lianne Antonides (3609219) Deborah Donker (3965155) Sandra den Otter (3939456) Fenneke Vergouwen (3968707)
Datum:	17 juni 2015
Begeleidster:	Margriet Lenkens
Tweede beoordelaar:	Mara Braakhekke

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Inleiding	5
Bespreken van persoonlijke omstandigheden	6
Toepassen van gesprekstechnieken	7
Gebruik jargon, afkortingen, verduidelijking en toetsing begrip	8
Ruimte verhaal en vragen.....	9
Methoden	10
Methode van data-analyse	11
Betrouwbaarheid en validiteit.....	12
Resultaten	14
Bespreken van persoonlijke omstandigheden	15
Toepassen van gesprekstechnieken	16
Gebruik jargon, afkortingen, verduidelijking en toetsing begrip	17
Ruimte verhaal en vragen.....	18
Conclusie en discussie	19
Literatuurlijst	24
Bijlagen	28
Bijlage 1: Afkortingen	28
Bijlage 2: Tabellen.....	40
Bijlage 3: Voorbeeld observatieformulier	41

Voorwoord

Deze bachelorthesis over de communicatie tijdens het kinderverhoor is geschreven ter afsluiting van de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen. Dit is gedaan in opdracht van de Universiteit Utrecht om jeugdbeschermingszaken in verschillende rechtbanken in Nederland beter in beeld te krijgen. Daarnaast sluit onze thesis aan op de minor Jeugd en Criminaliteit. Door het uitvoeren van dit onderzoek hebben wij onze kennis over jeugdbeschermingszaken in Nederland verbreed en hebben wij geleerd om een kwantitatief en deels kwalitatief sociaal-wetenschappelijk onderzoek uit te voeren.

Wij willen graag onze thesisbegeleidster Margriet Lenkens bedanken voor het geven van begeleiding en feedback tijdens het onderzoek. Daarnaast willen wij de Universiteit Utrecht bedanken voor de mogelijkheid om ons onderzoek uit te kunnen voeren. Tot slot bedanken wij de studenten van voorgaande jaren voor het observeren van de diverse jeugdbeschermingszaken en onze medestudenten voor het leveren van bijdrage aan het invoeren van de gegevens.

Kinderverhoor

Communicatie tussen de rechter en minderjarige in jeugdbeschermingszaken

L. Antonides, D. E. Donker, S. M. den Otter en F. E. Vergouwen

Samenvatting

Inleiding Tijdens een kinderverhoor van een jeugdbeschermingszaak is het van belang dat de communicatie tussen rechter en minderjarige goed verloopt. Het toepassen van gesprekstechnieken speelt hierbij een belangrijke rol. Daarnaast is het belangrijk dat de rechter het gebruik van jargon en afkortingen vermijdt, gebruik maakt van verduidelijking, begrip toetst, de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige bespreekt en dat er ruimte is voor de minderjarige om zijn verhaal te doen en vragen te stellen.

Methoden Aan de hand van vooraf opgestelde observatielijsten is door studenten in tweetallen geobserveerd bij kinderverhoren. De items die nodig waren voor de verschillende deelvragen zijn geanalyseerd. Er is gekeken naar gemiddelden, modus, percentages en interbeoordelaarsbetrouwbaarheid.

Resultaten De persoonlijke omstandigheden zijn allemaal besproken door de rechter, met uitzondering van vrienden en vrijetijdsbesteding. Wat betreft de gesprekstechnieken zijn de technieken in de meeste gevallen veel toegepast door de rechter, behalve complimenteren, wat meestal niet werd toegepast. De rechter heeft in de meeste kinderverhoren geen gebruik gemaakt van jargon of afkortingen en veel gebruik gemaakt van verduidelijking. Het begrip van de minderjarige is in de meeste kinderverhoren door de rechter getoetst aan de hand van vragen en uitleg. Tot slot heeft de rechter in de meeste gevallen ruimte gegeven aan de minderjarige om zijn verhaal te doen en vragen te stellen.

Conclusie en discussie Uit het onderzoek blijkt dat de rechter de communicatie met de minderjarige over het algemeen goed heeft laten verlopen. Dit is positiever dan verwacht gezien het theoretisch kader. Er kunnen echter kritische opmerkingen geplaatst worden bij de opzet van het onderzoek.

Artikel 1:247 BW omschrijft: *'Het ouderlijk gezag omvat de plicht en het recht van de ouder om zijn minderjarig kind te verzorgen en op te voeden.'* Ouders met gezag zijn in principe vrij hun kinderen op te voeden zoals zij zelf willen. Toch heeft de overheid de mogelijkheid om in te grijpen als de lichamelijke of geestelijke ontwikkeling van een kind wordt bedreigd. Dit kon tot 1 januari 2015 door middel van de jeugdbeschermingsmaatregelen ontheffing, ontzetting en ondertoezichtstelling (OTS). Dit zijn maatregelen die het gezag van ouders afnemen of beperken (Janssen, 2013; Raad voor de Kinderbescherming, z.d.). Sinds 1 januari 2015 zijn de maatregelen ontheffing en ontzetting vervangen door de gezagsbeëindigende maatregel (Memorie van Toelichting, 2008/2009).

OTS is de meeste toegepaste jeugdbeschermingsmaatregel. In 2012 zijn er ruim 10.000 minderjarigen onder toezicht gesteld (CBS, 2014). Bij het opleggen van een OTS wordt het gezag van de ouders beperkt maar niet geheel ontnomen. De minderjarigen komen onder het gezag van een door een rechter aangewezen gezinsvoogd te staan, waardoor er toezicht is op de opvoeding en ontwikkeling. In combinatie met een OTS kan er een machtiging uithuisplaatsing (MUHP) worden opgelegd, waarmee kinderen uit huis geplaatst worden. Ze kunnen dan bijvoorbeeld terecht komen bij een pleeggezin of gesloten jeugdzorg (Van Triest, 2004; Weijers, 2008).

De behandeling van een jeugdbeschermingsmaatregel vindt plaats tijdens een rechtszitting achter gesloten deuren. Bij jeugdbeschermingsmaatregelen moet naast de gangbare aspecten van het recht ook invulling gegeven worden aan het pedagogisch aspect (Bruins, 2009). Per jaar worden duizenden ouders en minderjarigen vanaf twaalf jaar opgeroepen om tijdens de rechtszitting gehoord te worden (Schuytvlot, 1999). Naast ouders moeten ook minderjarigen tijdens het proces hun mening kunnen uiten (Janssen, 2013). Het horen van minderjarigen kan op verschillende manieren plaatsvinden, namelijk mondeling, schriftelijk of indirect via een volwassene (Archard & Skivenes, 2009; Van Rijn & Tjon-A-Pauw, 2012).

Er zijn twee redenen om minderjarigen te horen in jeugdbeschermingszaken. Ten eerste om meer informatie en bewijs te krijgen voor het maken van de beslissing en ten tweede omdat minderjarigen boven de twaalf jaar het recht hebben om gehoord te worden (Archard & Skivenes, 2008). Dit hoorrecht is wettelijk vastgelegd in Artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) (Janssen, 2013; UNCRC, 1989). Het hoorrecht houdt niet in dat de minderjarige zelf mag bepalen wat er met hem gaat gebeuren, maar dat de rechter bij de beslissing de mening van de minderjarige zal meenemen. Zodoende kan het voorkomen dat de mening van de minderjarige niet overeenkomst met de beslissing van de rechter (Caluwé et al., 2006).

De leeftijd en rijpheid van de minderjarige moeten in alle gevallen tijdens het kinderverhoor in acht genomen worden (Sinclair, 2004; Waterman, Blades, & Spencer,

2001; Weijers, 2008). Er wordt in het IVRK voor het hoorrecht geen concrete leeftijdsgrens aangegeven, maar in Nederland wordt de leeftijdsgrens van twaalf jaar en ouder gehanteerd (Janssen, 2013; Van Triest, 2004; Weijers, 2008). Onder de twaalf jaar is het aan de rechter om te beslissen of de minderjarige gehoord wordt (Schuytvlot, 1999).

Het communiceren van de rechter met de minderjarige is een belangrijk aspect tijdens het kinderverhoor en het gesprek tussen de rechter en een minderjarige moet geen eenrichtingsverkeer zijn (Bruins, 2009; Van Nijnatten, 2005). Het bespreken van persoonlijke omstandigheden, het gebruiken van gesprekstechnieken, jargon, verduidelijkingen, afkortingen, het toetsen van het begrip van de minderjarigen en de ruimte voor het eigen verhaal en vragen, zijn belangrijke aspecten van communicatie door de rechter tijdens een kinderverhoor en zullen hieronder nader besproken worden.

Bespreken van persoonlijke omstandigheden

Tijdens het kinderverhoor is het belangrijk dat er door de rechter gekeken wordt naar het individu. Elke minderjarige heeft namelijk unieke behoeften en meningen waar in een rechtszaak rekening mee dient te worden gehouden (Jenkins, 2008; Krinsky & Rodriguez, 2006). Minderjarigen hebben verschillende meningen over hun toekomst, waar ze geplaatst willen worden en bij wie. Het vormen van een beeld van de minderjarige wordt gedaan door te vragen naar de persoonlijke omstandigheden. Door een gesprek met minderjarigen aan te gaan over persoonlijke omstandigheden, kunnen rechters tijdens de rechtszaak rekening houden met de behoeften en meningen van minderjarigen en daar de jeugdbeschermingsmaatregel op aanpassen (Archard, 2009; Cashmore & Parkinson; 2009; Krinsky & Rodriguez, 2006). De rechter probeert op deze manier ook een relatie met de minderjarige op te bouwen zodat latere vragen ook goed worden beantwoord (Archard & Skivenes, 2009; Ten Thije & Winters, 2012).

Daarnaast krijgen de rechters meer waardering voor de diepte en intensiteit van de gevoelens van de minderjarige. Cashmore en Parkinson (2009) hebben in hun literatuuronderzoek gevonden dat rechters minderjarigen anders gaan zien door bespreking van de persoonlijke omstandigheden. Minderjarigen worden dan minder als een zaak gezien, maar meer als personen waarvoor uitspraak van de zitting ingrijpende gevolgen kan hebben (Cashmore & Parkinson, 2009; Jenkins, 2008).

Naast deze voordelen voor de rechter, zijn er ook voordelen voor minderjarigen als de persoonlijke omstandigheden besproken worden (Archard & Skivenes, 2009; Jenkins, 2008; Ten Thije & Winters, 2012). Minderjarigen voelen zich meer betrokken bij de jeugdbeschermingszaak wanneer ze hun verhaal en ervaringen kunnen vertellen. Minderjarigen willen graag in het proces betrokken worden om hun mening kenbaar te maken aan de rechter die uiteindelijk over hun leven beslist. In een onderzoek van Jenkins (2008) komt naar voren dat het geven van hun mening voor minderjarigen

therapeutisch werkt. De mogelijkheid om hun verhaal te vertellen en het gevoel dat minderjarigen hebben dat de rechter naar hen luistert, geeft hun het vertrouwen dat zij ertoe doen en dat er een mogelijkheid is om hun situatie te verbeteren. Ze hebben het idee dat ze inspraak hebben en invloed kunnen uitoefenen op de rechter. Dit heeft als gevolg dat ze meer tevreden zijn met de uitkomst van de rechtszaak en zich er makkelijker bij kunnen neerleggen als de uitspraak niet gewenst is.

Daarnaast wordt het vertrouwen van minderjarigen in de kinderrechter versterkt wanneer deze vragen stelt over hun persoonlijke omstandigheden. Minderjarigen hebben vaak voor de jeugdbeschermingszaak geen idee wat deze gaat inhouden. Hierdoor kunnen ze in onzekerheid verkeren, omdat ze het idee hebben dat over hun lot wordt besloten door een vreemde waar ze geen invloed op kunnen uitoefenen (Jenkins, 2008). Het is belangrijk dat minderjarige goed geïnformeerd worden over de zaken die tijdens de zitting besproken worden om ervoor te zorgen dat het eigen verhaal gedaan kan worden (Alderson, 1992). Doordat rechters zich daarnaast opstellen als onwetende partij en de minderjarigen in de positie van expert plaatsen om te vertellen over hun eigen persoonlijke omstandigheden, krijgen de minderjarigen meer zekerheid en vertrouwen in het juridische proces (Kilkelly, 2011; Saywitz et al., 2010).

Toepassen van gesprekstechnieken

Naast het bespreken van de persoonlijke omstandigheden is het toepassen van gesprekstechnieken een ander belangrijk aspect van communicatie door de rechter. Tijdens het kinderverhoor kunnen zijn er verschillende soorten gesprekstechnieken die door de rechter ingezet kunnen worden, zoals parafraseren. Parafraseren is het kort in eigen woorden weergeven van het belangrijkste wat is gezegd. Het doel hiervan is nagaan of de verkregen informatie goed begrepen wordt en duidelijk laten merken dat er geluisterd wordt (Lang & Van der Molen, 2012). Hoe meer een minderjarige merkt dat er echt geluisterd wordt, hoe positiever het gesprek met de rechter beoordeeld wordt in interviews die na de zitting plaatsvonden (De Leeuw & Veen, 2010; Schuytvlot, 1999). Samenvatten lijkt erg op parafraseren, maar gebeurt vaak over een langere gespreksperiode en bevat dus een grotere hoeveelheid informatie (Lang & Van der Molen, 2012).

De gesprekstechniek interesse tonen in het verhaal is van groot belang om de leefwereld van de minderjarige te begrijpen. De rechter verkrijgt het verhaal van de minderjarige zoals de minderjarige het zelf ziet, zonder dat het beïnvloed wordt door de eigen interpretatie (Weijers, 2004). Interesse in het verhaal kan aangegeven worden door kleine verbale en non-verbale aanmoedigingen (Lang & Van der Molen, 2012).

Het aanmoedigen tot spreken omvat korte reacties die de gesprekspartner laten merken dat er naar hem geluisterd wordt en stimuleert om verder te vertellen (Lang & Van der Molen, 2012). Ook het stellen van open vragen is een belangrijk middel om tot

spreken aan te moedigen. Analyse van gerechtelijke gesprekken toont namelijk aan dat open vragen meer nauwkeurige informatie opleveren dan gerichte, suggestieve vragen (Goodman & Melinder, 2007; Lamb & Fauchier, 2001; London, 2001). Dit geldt vooral voor oudere kinderen (Lamb et al., 2003). Uit ander onderzoek is gebleken dat minderjarigen bij een gesloten vraag waarop ze het antwoord niet weten eerder geneigd zijn om toch te antwoorden met ja of nee in plaats van met 'ik weet het niet'. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het belangrijk is dat de rechter open vragen stelt, om zo de waarheidsvinding het minste in de weg te staan (Waterman et al., 2001). Omdat deze gesprekken vaak strafrechtelijke verhoren betreffen, kan niet met zekerheid gezegd worden of dit ook voor civielrechtelijke verhoren geldt. Tot slot is het belangrijk dat minderjarigen nadrukkelijk worden aangespoord om hun eigen woorden te gebruiken in hun verhaal. Als dit niet gebeurt bestaat het gevaar dat zij niet alles kunnen zeggen wat zij willen, doordat zij hun woordkeus proberen aan te passen (Saywitz et al., 2010).

Daarnaast is de gesprekstechniek begrip tonen belangrijk, omdat minderjarigen ruimte en tijd nodig hebben om over zaken na te denken en daar een mening over te vormen (Archard & Skivenes, 2009). Ook Saywitz en collega's (2010) bevelen sterk aan om in het gesprek met een minderjarige geduld en respect te tonen. Dit kan worden gedaan door bijvoorbeeld duidelijk de door de gesprekspartner uitgedrukte gevoelens te reflecteren (Lang & Van der Molen, 2012). Daarnaast is het belangrijk dat de vragen duidelijk en gepast beantwoord worden (Alderson, 1992).

Een laatste gesprekstechniek die ingezet kan worden tijdens een kinderverhoor is complimenteren. Complimenteren is iets dat maar weinig tijd en moeite kost, en het moedigt positief gedrag bij kinderen aan (Webster-Stratton, 2007). Complimenten vallen namelijk onder positieve reacties die het gedrag van een kind versterken en stimuleren (Prinz, 2004). Toch lijkt het voor veel volwassenen een opgave om dit natuurlijk te laten overkomen (Prinz, 2004).

Gebruik jargon, afkortingen, verduidelijking en toetsing begrip

Het bespreken van de persoonlijke omstandigheden en het toepassen van gesprekstechnieken zijn beide aspecten die de communicatie tijdens het kinderverhoor positief kunnen beïnvloeden. Het gebruik van jargon en afkortingen door de rechter kan de communicatie juist negatief beïnvloeden. Jargon is vaak moeilijk te begrijpen en onnodig ingewikkeld (Nationale Ombudsman, 2008; Van Nijnatten, 2005). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen procedureel jargon, jargon dat te maken heeft met de voortgang van het proces, of technisch jargon, dat vooral gebruikt wordt door de verdediging en specifieke betekenis heeft (Smith, 1985).

Beide soorten jargon komt voor tijdens jeugdbeschermingszaken maar er is nog weinig onderzoek gedaan naar het gebruik van jargon door de rechter bij het kinderverhoor. Thesisonderzoek naar jargongebruik in de jeugdstrafzitting door De Blois,

Laseur, Linden en Rayhi (2010) toont aan dat jongeren in Nederland over het algemeen genoeg begrip van het jargon hebben om de zitting te begrijpen. Het grootste gedeelte van het jargon wordt tot de leeftijd van 10 jaar echter niet begrepen. Vaak worden begrippen wel herkend maar kunnen ze de begrippen niet uitleggen (Saywitz, Jaenicke, & Camparo, 1990). Minderjarigen onder acht jaar geven sneller aan dat ze niet weten wat een term betekent. Wanneer minderjarigen het idee hebben dat ze het jargon en de afkortingen van de rechter begrijpen, hebben de minderjarigen een groter gevoel van rechtvaardigheid. Daarnaast kan de rechter gebruik maken van verduidelijkingen om de communicatie te verbeteren (Archard & Skivenes, 2009; Saywitz et al., 1990).

Om goed te kijken hoe het gebruik van jargon, afkortingen en verduidelijkingen tijdens het kinderverhoor de communicatie beïnvloed, is het belangrijk dat er door de rechter gekeken wordt naar het begrip van de minderjarige. Om het begrip van een minderjarige te toetsen wordt er goed gekeken naar de leeftijd en volwassenheid van een minderjarige tijdens het verhoor (Woolard, Reppucci, & Redding, 1996). Het taalbegrip, en dus het begrip van jargon in de rechtszaal, hangt samen met de leeftijd van minderjarigen (MacWhinney, 2011). Begrip groeit geleidelijk met de leeftijd (Flin, Stevenson, & Davies, 1989; Saywitz et al., 1990). Uit onderzoek blijkt dat de Nederlandse rechter de minderjarige op een leeftijdsadequate manier aanspreekt (Prop, Ham, Van der Kaaij, & Ridder, 2010).

Ruimte verhaal en vragen

Het laatste belangrijke aspect van de communicatie tijdens een kinderverhoor dat besproken zal worden is het geven van ruimte voor het eigen verhaal en de eigen vragen van de minderjarige. Bij dit aspect van de communicatie komen voor een groot deel alle drie eerder genoemde aspecten samen. Om ervoor te zorgen dat de minderjarige zich vrij voelt om zijn verhaal te vertellen en vragen te stellen is het van belang dat de rechter beschikt over de juiste gesprekstechnieken (De Bruijn, 2011). Daarnaast is het stellen van open vragen belangrijk wanneer de rechter de minderjarige de ruimte wil geven om zijn verhaal te doen. Zo blijkt uit onderzoek van Jager (2010) dat een minderjarige meer over zichzelf vertelt wanneer er open vragen worden gesteld. Ook reflectieve vragen, waarbij gevraagd wordt naar gevoelens, normen en waarden en meningen, blijken een positief effect te hebben op het doen van het eigen verhaal door de minderjarige. De resultaten van dit onderzoek moeten echter kritisch bekeken worden, de steekproef is namelijk te klein om te kunnen generaliseren.

Ondanks dat er veel gedaan kan worden om de communicatie soepel te laten verlopen tijdens het kinderverhoor verloopt de communicatie tussen een volwassene en een minderjarige vaak stroef. Dit is vooral het geval wanneer er sprake is van voor de minderjarige problematische gebeurtenissen (Van Nijnatten, 2005). Minderjarigen geven aan dat ze ontevreden zijn over het gesprek met de rechter en uit diverse

literatuurreviews blijkt dat rechters te weinig inzicht hebben in de verschillen in ontwikkelingsniveau van minderjarigen. Daarnaast worden ze beschouwd als incompetente ondervragers van minderjarigen, met te weinig inzicht van het taalbegrip van minderjarigen (London, 2001; Schuytplot, 1999).

Kortom, bovengenoemde onderdelen van communicatie zijn van groot belang tijdens het kinderverhoor. Omdat het bij alle communicatie tussen de overheid en de burger van belang is dat er sprake is van duidelijkheid, is er toenemende aandacht nodig voor openheid en interactie in de rechtszaal (Perry et al., 1995; Van der Pool & Van Wijk, 2009). Ondanks een daling van het aantal ondertoezichtstellingen zijn er nog altijd bijna 30.000 gezinnen waar een ondertoezichtstelling door de rechter wordt uitgesproken (Rijksoverheid, 2015). Daarom blijft het belangrijk om de kwaliteit van deze procedure, waaronder het kinderverhoor, te waarborgen. Ook is er nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het kinderverhoor en is er zodoende beperkt literatuur rondom dit onderwerp beschikbaar. Daarnaast blijft een bezoek aan de rechtbank een ingrijpende gebeurtenis en geven de minderjarigen zelf aan dat ze vaak tegen het gesprek met de rechter op zien (Schuytplot, 1999). Om deze redenen is het van belang om door middel van dit onderzoek een beter beeld te schetsen van de procedure en gang van zaken in de rechtbank tijdens het kinderverhoor.

De hoofdvraag bij het onderzoek luidt dan ook: 'Hoe laat de rechter de communicatie met een minderjarige verlopen tijdens het kinderverhoor in jeugdbeschermingszaken?'. Deze hoofdvraag zal worden beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen: Ten eerste: 'In hoeverre wordt er aandacht besteed aan de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige tijdens het kinderverhoor?', ten tweede: 'In hoeverre worden verschillende gesprekstechnieken door de rechter tijdens het kinderverhoor toegepast?', ten derde: 'In hoeverre wordt er door de rechter gebruik gemaakt van jargon, afkortingen, verduidelijking en wordt het begrip van de minderjarige getoetst?' en tot slot: 'In hoeverre is er ruimte voor de minderjarige om zijn eigen verhaal te doen en vragen te stellen?'.

Methoden

Gegevens van dit onderzoek zijn verzameld in 15 rechtbanken in Nederland. Deze rechtbanken zijn: Alkmaar, Almelo, Amsterdam, Arnhem, Assen, Den Bosch, Den Haag, Groningen, Haarlem, Leeuwarden, Maastricht, Middelburg, Roermond, Rotterdam en Utrecht. De jeugdbeschermingszaken zijn in voorgaande jaren door bachelor- en masterstudenten van de Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden geobserveerd. Van tevoren is er door de secretaris van het Landelijk Overleg van Voorzitters Familie- en Jeugdrecht een mail gestuurd naar alle rechtbanken in Nederland met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Er werd gevraagd om een contactpersoon door te

geven, die vervolgens door de studenten benaderd is om concrete afspraken te maken. Als gevolg hiervan zijn er alleen zittingen geobserveerd die toevallig op afgesproken dagen plaatsvonden. Daarnaast zijn zaken die niet doorgingen en zaken waarbij de observatoren niet aanwezig mochten zijn, niet meegenomen in het onderzoek.

In dit onderzoek is er geen zicht op het aantal deelnemende rechters. Er zijn enkel zittingen geobserveerd waarbij alle belanghebbenden toestemming hebben verleend aan de observatoren om bij de zitting aanwezig te zijn. Vanwege bovenstaande redenen is er sprake geweest van een gemaksteekproef. Aan de hand van deze gegevens zal dit onderzoek deels een beschrijvend en deels een exploratief karakter hebben (Neuman, 2012).

De observatoren hebben in tweetallen gelijktijdig, gestructureerd en niet-participerend geobserveerd met behulp van observatieformulieren. Deze observatieformulieren waren in vier verschillende varianten, waarvan één variant van deze observatieformulieren terug te vinden is in bijlage 6. Er is geobserveerd aan de hand van een vooraf opgesteld schema, wat kan leiden tot een grotere systematische betrouwbaarheid (Celestin-Westreich & Celestin, 2012). De observatieformulieren zijn onafhankelijk van elkaar ingevuld. Omdat elk groepje een andere onderzoeksvraag had, kan het per observatieformulier verschillen hoe uitgebreid per onderwerp geobserveerd is. Afhankelijk van het feit of er een apart kinderverhoor plaatsvond, zijn er ook enkele observatieformulieren ingevuld speciaal gericht op het kinderverhoor. In huidig onderzoek is er met name gebruik gemaakt van de informatie die verkregen is bij kinderverhoren.

Methode van data-analyse

De gegevens van alle observatieformulieren zijn handmatig ingevoerd met behulp van Excel. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vast te stellen, is het noodzakelijk om de formulieren van de eerste en tweede observatoren mee te nemen. Echter voor de verdere data-analyse is er voor gekozen om willekeurig per zaak de eerste of tweede observator te kiezen. Voor enkele algemene resultaten is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van gegevens afkomstig uit het algemene bestand.

Er zijn per deelvraag verschillende items van het observatieformulier met betrekking tot het kinderverhoor geanalyseerd. Hierbij is er gekeken naar de gemiddelden, de modi en de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. Voor de eerste deelvraag is er gekeken naar de items 'bespreking van de thuissituatie', 'de situatie in alternatieve zorg' en 'problemen rondom het kind'. Deze drie items zijn in de observatielijsten met de categorieën 'niet', 'weinig', 'weinig/matig', 'matig' of 'veel' beoordeeld. Daarbij gemaakte notities zijn kwalitatief beschreven en behandeld als aanvullende informatie.

Voor de tweede deelvraag is er gekeken naar de gesprekstechnieken 'samenvatten/parafraseren', 'interesse tonen in verhaal', 'aanmoedigen tot spreken', 'begrip tonen' en 'complimenteren'. De gesprekstechnieken konden omcirkeld worden met 'niet', 'weinig', 'weinig/matig', 'matig' en 'veel', en konden dus kwantitatief geanalyseerd worden. Daarbij gemaakte notities zijn eveneens kwalitatief beschreven en behandeld als aanvullende informatie.

Voor de derde deelvraag is er gebruik gemaakt van de items 'gebruik van jargon', 'gebruik van afkortingen door de rechter', 'gebruik van verduidelijking door de rechter' en 'toetsing begrip door de rechter'. De items zijn allen kwantitatief geanalyseerd. De eerste drie items konden in de observatieformulieren beoordeeld worden met de categorieën 'niet', 'weinig', 'weinig/matig', 'matig' of 'veel'. De toetsing van het begrip door de rechter is in de observatieformulieren beoordeeld met 'ja', 'gedeeltelijk' en 'nee'. Daarnaast kon de toetsing van het begrip door de rechter ook kwalitatief geanalyseerd worden omdat er in de observatieformulier een mogelijkheid was om hier toelichting bij te geven.

Tot slot is er voor de laatste deelvraag gekeken naar de items 'wordt er ruimte gegeven aan het kind om verhaal te doen?' en 'wordt er ruimte gegeven aan het kind om vragen te stellen?'. Beide items konden beoordeeld worden met 'ja', 'gedeeltelijk' en 'nee'. Bij het eerste item kon de observator aankruisen op welke manier de rechter ruimte liet voor de minderjarige om verhaal te doen. Dit kon volgens de opties: 'gesloten vragen stellen', 'open vragen stellen', 'kind rustig laten uitpraten' en 'anders'. Vervolgens kon in een schaal aangegeven worden of dit 'een beetje', 'gemiddeld' of 'veel' werd gedaan. Bij het tweede item moest de observator aankruisen op welke wijze de rechter ruimte geeft om vragen te stellen met daarbij als mogelijkheden: 'er wordt aan het kind gevraagd of er nog vragen zijn', 'de rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij het kind aan', 'het kind stelt uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten' en 'anders'. Beide items konden kwalitatief geanalyseerd worden en door aanvullende toelichtingen ook deels kwalitatief.

Betrouwbaarheid en validiteit

Er bestaat discussie over de relevantie van de betrouwbaarheid in kwalitatief onderzoek. Toch kan het van belang zijn om er aandacht aan te besteden (Golafshani, 2003). In dit onderzoek is het mogelijk geweest de betrouwbaarheid van de metingen te onderzoeken. De meeste rechtszaken zijn door twee onafhankelijke personen geobserveerd, wat het mogelijk heeft gemaakt om voor het grootste deel van de observaties de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te toetsen (Neuman, 2012). Doordat de observatoren de mogelijkheid hadden om na de rechtszaak beide formulieren met elkaar te vergelijken, kon er een deel van de subjectieve interpretatie worden weggenomen. Of dit overleg werkelijk altijd heeft plaatsgevonden is onbekend.

De test-hertest betrouwbaarheid, de vraag of het onderzoek dezelfde resultaten zou geven bij herhaling, was in dit onderzoek moeilijk te bepalen (Neuman, 2012). Het is niet mogelijk om exact dezelfde zitting nogmaals te observeren. Daarbij moet ook de kanttekening geplaatst worden dat de setting rondom de kinderverhoren niet altijd hetzelfde was, omdat er bij verschillende rechtbanken en bij verschillende soorten zaken geobserveerd is.

Daarnaast bestaat er discussie over de vraag hoe de validiteit in kwalitatief onderzoek geïnterpreteerd moet worden (Golafshani, 2003). De interne validiteit is de mate waarop de onderzoeksmethode een goed antwoord kan geven op de onderzoeksvraag (Neuman, 2012). De interne validiteit is in dit onderzoek als voldoende beoordeeld. Aangezien dit onderzoek geen andere bronnen ter beschikking heeft dan de observatielijsten, is het noodzakelijk geweest om in dit onderzoek kritisch met deze gegevens om te gaan en zorgvuldig de resultaten te interpreteren. Om de validiteit nog zo veel mogelijk te vergroten, zijn de ingevoerde gegevens door groepsgenoten gecontroleerd.

Hoewel dit onderzoek voornamelijk beschrijvend onderzoek betreft en enkel over de geobserveerde zaken in Nederlandse rechtbanken gaat, is er reden om de externe validiteit goed te beoordelen. Er is namelijk gebruik gemaakt van een zeer grote dataset, namelijk 572 geobserveerde rechtszaken, verdeeld over 15 arrondissementen, waarvan 138 kinderverhoren zijn geobserveerd.

Tot slot moet er bij het verzamelen van data, verkregen uit dit onderzoek, rekening worden gehouden met ethische aspecten. Ten eerste kan gesteld worden dat observaties tijdens het kinderverhoor inbreuk maken op de privacy van minderjarigen (Doornbos, 2014). In beginsel vinden zaken waarin minderjarigen betrokken zijn achter gesloten deuren plaats, maar voor dit onderzoek zijn uitzonderingen gemaakt (art. 803 Rv). Alle aanwezigen in de rechtszaal hebben de gelegenheid gekregen om bezwaar te maken tegen de aanwezigheid van studenten. Of dit in werkelijkheid altijd gebeurd is, is niet duidelijk.

Vervolgens is een van de doelen in observatie onderzoek het streven naar objectiviteit. Objectiviteit houdt in dat er geen sprake is van invloed door de onderzoeker in het onderzoek. Dit kan echter nooit volledig worden bereikt (Doornbos, 2014). Vooral bij het observeren bestaat er al snel het gevaar op interpretaties en subjectieve beoordelingen van de situatie. Observaties zijn mede afhankelijk van de fysiologische en psychologische kenmerken van de onderzoekers (Bosch, 2012). In dit onderzoek zijn er andere studenten die de observaties hebben uitgevoerd. Aangezien er geen informatie over deze studenten beschikbaar is, kan er niets worden geconcludeerd over hun fysiologische en psychologische kenmerken. Dit kan leiden tot een dubbele interpretatie. De observatielijsten worden door observatoren ingevuld en vervolgens worden deze

gegevens geïnterpreteerd en gebruikt voor dit onderzoek. In dit geval wordt de objectiviteit in dit onderzoek niet gewaarborgd.

Resultaten

Voor dit onderzoek zijn 572 jeugdbeschermingszaken geobserveerd in 15 verschillende arrondissementen. Van deze 572 geobserveerde zaken zijn er 492 zaken door een tweede observator geobserveerd en bij 138 zaken (24,1%) is er geobserveerd tijdens een kinderverhoor. Van de 138 geobserveerde kinderverhoren zijn de meeste zaken (28,8%) geobserveerd in Amsterdam. In Arnhem en Rotterdam zijn geen kinderverhoren geobserveerd. De gemiddelde tijdsduur van de kinderverhoren was 10.88 minuten ($SD=11.67$) met een minimum van 1 minuut en een maximum van 115 minuten. De kinderverhoren vonden grotendeels (54,0%) voor de zitting plaats. De overige kinderverhoren vonden tijdens de zitting plaats (22,3%) of enkele keren na de zitting (0,7%). Er is daarnaast twee keer telefonisch een kinderverhoor afgenomen door de kinderrechtter. Deze zijn ook geobserveerd en meegenomen in dit onderzoek.

De gemiddelde leeftijd van de kinderen tijdens het kinderverhoor was 14.39 jaar. Het jongst geobserveerde kind was 7 jaar en het oudste kind 17 jaar (zie bijlage 2, tabel 1). Een verlengingsverzoek ondertoezichtstelling (OTS) met maatregel uithuisplaatsing (MUHP) en een eerste OTS-verzoek zonder voorlopige OTS en zonder MUHP zijn de meest voorkomende zaken waarbij een kinderverhoor is geobserveerd (respectievelijk 24,2% en 16,2%). Van de kinderverhoren bevat 25,9% verzoeken tot uithuisplaatsingen en 10,8% van de zaken gaat over verzoeken voor gesloten jeugdzorg (zie bijlage 2, tabel 2).

Bij de kinderverhoren waren de ouders in het grootste gedeelte van de kinderverhoren niet aanwezig (31,7%). Wanneer de ouders wel aanwezig waren, waren moeders bij de kinderverhoren vaker aanwezig (18,7%) dan vaders (4,3%). In 12,2% van de geobserveerde kinderverhoren waren beide ouders aanwezig. In 26,6% van de gevallen was er geen raadsman aanwezig, maar als deze aanwezig was, was hij er meestal voor het kind (35,6%). Verder was de Raad voor de Kinderbescherming in 21,6% van de kinderverhoren aanwezig. Gezinsvoogden van verschillende instanties waren bij 34,5% kinderverhoren aanwezig, waarvan Bureau Jeugdzorg het vaakst vertegenwoordigd was (26,6%). Bij een klein deel (3,5%) van de kinderverhoren was er ook een tolk aanwezig.

De resultaten zullen nu per deelvraag besproken worden aan de hand van gemiddelden, percentages en de modi. Aangezien er veelal twee observatoren aanwezig waren, is er daarnaast voor de dubbele observatieformulieren de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid berekend voor de diverse items.

Bespreken van persoonlijke omstandigheden

Voor het beantwoorden van de eerste deelvraag is er gekeken naar de items 'thuisituatie', 'school/opleiding', 'vrijtijdsbesteding', 'vrienden', 'situatie in alternatieve zorg' en 'problemen rondom het kind'. Deze items zijn op een vijfpuntsschaal beoordeeld met de waarden: 1='niet', 2='weinig', 3='weinig/matig', 4='matig' en 5='veel'. Het onderwerp de thuisituatie werd tijdens het kinderverhoor in de meeste gevallen 'veel' besproken door de rechter (39,0%, zie bijlage 2, tabel 3). De gemiddelde score op dit item is echter 'matig' ($M=3.67$, $SD=1.40$). De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor dit onderwerp is voldoende ($\kappa=.41$).

Het onderwerp school/opleiding is in de meeste gevallen (29,0%) 'matig' besproken door de rechter. Ook de gemiddelde score ($M=3.19$, $SD=1.52$) laat zien dat de rechter 'weinig/matig' de school/opleiding van de minderjarige tijdens het kinderverhoor heeft besproken. Uit de kwalitatieve analyse komt naar voren dat de rechter in het kinderverhoor vragen aan een minderjarige stelde over school zoals: '*Welk vak vind je leuk op school?*'. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor school/opleiding is voldoende ($\kappa=.41$).

Het onderwerp vrijetijdsbesteding is in de meeste gevallen (55,2%) 'niet' door de rechter besproken. De gemiddelde score ($M=2.24$, $SD=1.50$) laat zien dat de rechter de vrijetijdsbesteding 'weinig' heeft besproken tijdens het kinderverhoor. Er zijn geen kwalitatieve beschrijvingen gegeven van voorbeelden over het onderwerp vrijetijdsbesteding. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is goed ($\kappa=.63$).

Ook het onderwerp vrienden ($M=1.62$, $SD=1.10$) is in de meeste gevallen (73,1%) 'niet' in het kinderverhoor door de rechter besproken. Hierbij zijn eveneens geen kwalitatieve gegevens beschikbaar. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor het onderwerp vrienden is uitstekend ($\kappa=.83$).

De situatie in alternatieve zorg werd daarentegen in de meeste gevallen (43,4%) 'veel' besproken. Het gemiddelde ($M=4.70$, $SD=1.45$) geeft aan dat de rechter 'matig' tot 'veel' het onderwerp alternatieve zorg heeft besproken tijdens het kinderverhoor. Uit kwalitatieve analyse komt naar voren dat de rechter de minderjarige vragen stelde over hoe de minderjarige het pleeggezin vindt. Ook komt uit hieruit naar voren dat de rechter naar de mening van een minderjarige vraagt. Een specifiek voorbeeld is de vraag van de rechter wat de gezinsvoogd voor de minderjarige betekent nu hij/zij in gesloten jeugdzorg zit. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor het onderwerp alternatieve zorg is voldoende ($\kappa=.45$).

Verder werd ook het onderwerp problemen rondom het kind door de rechter in de meeste gevallen 'veel' (46,0%) besproken. De gemiddelde score ($M=3.68$, $SD=1.51$) geeft echter aan dat de rechter 'weinig' tot 'matig' de problemen rondom het kind heeft besproken. Uit kwalitatieve analyse komt naar voren dat de rechter bijvoorbeeld

problemen besprak met de minderjarigen rondom school. Ook besprak de rechter hoe de minderjarigen omgingen met problemen die speelden tussen ouders. Verder kwam uit deze gegevens naar voren dat de rechter vaak vroeg hoe het nu met de minderjarigen ging en wat de minderjarigen wilden in hun situatie. Bij het bespreken van problemen rondom de minderjarigen komt er uit kwalitatieve gegevens naar voren dat de rechter heeft geprobeerd om samen te zoeken naar oplossingen. Voorbeelden hiervan zijn: '*Wat zou er volgens jou moeten gebeuren?*' en '*Hoe ziet de toekomst eruit?*'. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor dit onderwerp is voldoende ($\kappa=.50$).

Toepassen van gesprekstechnieken

Voor het beantwoorden van de tweede deelvraag is er gekeken naar de items 'samenvatten/parafraseren', 'interesse tonen', 'aanmoedigen tot spreken', 'begrip tonen' en 'complimenteren'. Ook deze items zijn op een vijfpuntsschaal beoordeeld met de waarden: 1='niet', 2='weinig', 3='weinig/matig', 4='matig' en 5='veel'. Over het algemeen werden de gesprekstechnieken interesse tonen ($M=4.59$, $SD=.68$) en aanmoedigen tot spreken ($M=4.54$, $SD=1.03$) het meest toegepast door de rechter tijdens het kinderverhoor (zie bijlage 2, tabel 4). Dit betekent dat deze gesprekstechnieken voornamelijk als 'matig' tot 'veel' zijn beoordeeld. De gesprekstechniek complimenteren werd het vaakst gescoord als 'weinig' tot 'weinig/matig' ($M=2.43$, $SD=1.50$) en is daardoor de gesprekstechniek die volgens de observatoren over het algemeen het minst werd toegepast door de rechter.

De gesprekstechniek samenvatten/parafraseren werd volgens de observatoren in de meeste kinderverhoren (42,4%) 'veel' toegepast. De gemiddelde score op deze gesprekstechniek is echter 'matig' ($M=3.81$, $SD=1.42$). Veel terugkomende voorbeelden bij deze gesprekstechniek zijn de uitspraken van de rechter '*Begrijp ik het goed dat...*' of '*Heb ik dat goed samengevat?*'. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor samenvatten/parafraseren is voldoende ($\kappa=.54$).

Ook voor de gesprekstechniek interesse tonen werd in de meeste gevallen 'veel' genoteerd (61,9%). Geen enkele keer is gescoord dat de techniek 'niet' is toegepast en in slechts 1,4% van de gevallen is 'weinig' genoteerd. De gemiddelde score hierbij is 'matig' tot 'veel' ($M=4.59$, $SD=.68$). Er zijn niet veel voorbeelden genoemd die illustreren hoe de rechter interesse toont. Een enkel voorbeeld is dat de rechter doorvraagt over hoe het is om in een gezinshuis te wonen. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor interesse tonen is goed ($\kappa=.62$).

De gesprekstechniek aanmoedigen tot spreken werd eveneens in de meeste gevallen met 'veel' beoordeeld (48,9%). De gemiddelde score komt hierbij ook uit op 'matig' tot 'veel' ($M=4.54$, $SD=1.03$). Als voorbeelden van aanmoedigingen werden vaak non-verbale aanmoedigingen als knikken en 'hummen' genoemd. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is hier echter onvoldoende ($\kappa=.14$).

Ook de gesprekstechniek begrip tonen werd volgens de observatoren in de meeste kinderverhoren 'veel' toegepast door de rechter (43,9%). Gemiddeld werd op deze techniek echter 'matig' gescoord ($M=4.10$, $SD=1.10$). Begrip tonen is op verschillende manieren geïnterpreteerd. Er werd bijvoorbeeld genoteerd dat de rechter begrip toont voor de situatie waarin de minderjarige zich bevindt of voor gestotter van de minderjarige. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is hierbij voldoende ($\kappa=.42$).

De laatste gesprekstechniek, complimenteren, werd over het algemeen het minst vaak toegepast. In slechts 9,4% van de gevallen werd deze techniek met 'veel' beoordeeld en in de meeste gevallen 26,6% werd de techniek volgens de observatoren 'niet' toegepast. Het gemiddelde komt uit op 'weinig' tot 'weinig/matig' ($M=2.43$, $SD=1.50$). Wanneer de techniek volgens een observator wel werd toegepast, werden de volgende voorbeelden genoemd: '*Heel goed dat jij je familie zo steunt*' en '*Goed dat je zo positief blijft*'. Ook kwam enkele keren terug dat de rechter de minderjarige complimenteerde als deze een vraag durfde te stellen of een opmerking durfde te maken. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor complimenteren is voldoende ($\kappa=.50$).

Gebruik jargon, afkortingen, verduidelijking en toetsing begrip

Voor het beantwoorden van de derde deelvraag is er gekeken naar de items 'gebruik van jargon', 'gebruik van afkortingen' en 'verduidelijking'. Ook deze items zijn op een vijfpuntsschaal beoordeeld met de waarden: 1='niet', 2='weinig', 3='weinig/matig', 4='matig' en 5='veel'. Uit de gegevens blijkt dat de rechter gemiddeld 'niet' tot 'weinig' gebruik maakt van jargon ($M=1.55$, $SD=.78$). De rechter maakt in de meeste gevallen (61,7%) geen gebruik van jargon. Er wordt geen enkele keer aangegeven dat er door de rechter 'veel' gebruik wordt gemaakt van jargon (zie bijlage 2, tabel 6). De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor het gebruik van jargon is onvoldoende ($\kappa=.39$).

Ook maakt de rechter gemiddeld 'niet' tot 'weinig' gebruik van afkortingen ($M=1.40$, $SD=.63$). Er wordt het meest aangegeven dat de rechter geen gebruik maakt van afkortingen (67,7%). Er wordt geen enkele keer aangegeven dat de rechter 'matig' of 'veel' gebruik maakt van afkortingen tijdens het kinderverhoor. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor het gebruik van afkortingen is voldoende ($\kappa=.59$).

Daarnaast maakt de rechter in de meeste gevallen 'veel' gebruik van verduidelijkingen (40,5%). De gemiddelde score hierbij is echter 'weinig/matig' tot 'matig' ($M=3.55$, $SD=1.54$) (zie bijlage 2, tabel 8). Vanuit kwalitatieve analyses is te zien dat er veel begrippen werden uitgelegd zoals: OTS, UHP, geheimhoudingsplicht en de Raad. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor verduidelijking is echter onvoldoende ($\kappa=.36$).

Naast het gebruik van jargon, afkortingen en verduidelijking is er ook gekeken naar de toetsing van het begrip van de minderjarige door de rechter. Dit item is op een driepuntsschaal beoordeeld met de waarden: 1='ja', 2='gedeeltelijk' en 3='nee'. Uit de resultaten blijkt dat de rechter in 54,5% van de kinderverhoren wel het begrip van de minderjarige toetst. In 24,8% van de verhoren doet de rechter dit gedeeltelijk en in 20,8% niet (zie bijlage 2, tabel 9). Vanuit de kwalitatieve analyse blijkt dat er veel gebruik gemaakt wordt van uitleg en vragen door de rechters om zo te toetsen of de minderjarige alles begrepen heeft. Voorbeelden hiervan zijn: '*Is alles duidelijk?*', '*Weet je wat ik daarmee bedoel?*', '*Snap je dat?*' en het herhalen wat het kind gezegd heeft om te kijken of de conclusies kloppen. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor de toetsing van het begrip is voldoende ($\kappa=.58$).

Naast bovengenoemde items zijn er nog drie kwalitatieve variabelen die bij dit onderwerp aansluiten. Deze variabelen geven informatie over het begrip van de minderjarige met betrekking tot de eigen aanwezigheid, de beslissing van de rechter en wat deze uitspraak betekent voor de minderjarige zelf. Deze items zijn echter zelden door de observatoren ingevuld en dienen dus met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Uit deze variabelen blijkt dat de rechter in de meeste gevallen navraagt of de minderjarige weet waarom hij of zij op de rechtbank moest verschijnen. De meeste minderjarige hebben wel een idee hebben waarom ze aanwezig zijn in de rechtbank, omdat ze al eerder aanwezig moesten zijn of omdat dit vermeld stond in een brief die ze ontvangen hebben. Wat betreft het begrip van de beslissing door de rechter blijkt dat dit over het algemeen goed begrepen wordt. Ook wat het vervolgens inhoudt voor de minderjarige wordt goed begrepen. Er wordt aangegeven dat de kinderrechter er bovendien voor zorgt dat er geen moeilijke woorden gebruikt worden.

Ruimte verhaal en vragen

Tot slot is er voor het beantwoorden van de vierde deelvraag gekeken naar de items 'wordt er ruimte gegeven aan het kind om verhaal te doen?' en 'wordt er ruimte gegeven aan het kind om vragen te stellen?'. Deze items zijn op een driepuntsschaal beoordeeld met de waarden: 1='ja', 2='gedeeltelijk' en 3='nee'. Voor de variabele ruimte verhaal ($M=1.05$, $SD=.22$) is in de meeste gevallen (55,4%) 'ja' genoteerd. In slechts 2,9% van de gevallen is 'gedeeltelijk' genoteerd en geen enkele keer is 'nee' genoteerd. Echter is er in een groot deel van de gevallen (41,7%) niets ingevuld. Kwalitatieve voorbeelden van hoe de rechter de ruimte geeft voor het eigen verhaal van de minderjarige zijn: '*Het kind vond dat hij de vorige keer niet alles had kunnen zeggen, dus daar vraagt de rechter nu expliciet naar*', '*Rechter is zeer bemoedigend naar de jeugdige en moedigt aan tot spreken*' en '*Jeugdige krijgt ruimte om te zeggen wat hij wil en wordt*

serius genomen'. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor ruimte verhaal is goed ($\kappa=.73$).

Daarnaast is ook gekeken naar de wijze waarop de rechter dit heeft gedaan. Er werd gekeken of de rechter gebruik maakte van gesloten vragen stellen, open vragen stellen of de minderjarige uitlaten praten. Per optie kon aangegeven worden in hoeverre de rechter hier gebruik van maakte (1='een beetje', 2='gemiddeld', 3='veel', 4='niet van toepassing' en 5='ja, maar onbekend hoeveel'). Uit de gegevens blijkt dat de rechter 'gemiddeld' tot 'veel' gebruik maakt van het stellen van gesloten vragen (modus=3) en 'veel' gebruik maakt van het stellen van open vragen (modus=3). Ook de minderjarige uit laten praten wordt 'veel' door de rechter toegepast (modus=3).

Voor de variabele ruimte om vragen te stellen ($M=1.49$, $SD=.74$) is er in de meeste gevallen (42,0%) 'ja' genoteerd, in 12,3% van de gevallen 'gedeeltelijk' en in 9,4% van de gevallen is 'nee' genoteerd. Ook hier is echter in een groot deel van de gevallen (37,0%) niets ingevuld. Uit de kwalitatieve analyse blijkt eveneens dat rechters veel aan de minderjarigen vragen. Voorbeelden hiervan zijn: '*Heb je nog vragen voor mij?*', '*Wil je nog wat zeggen?*' en '*Is er verder iets wat je wilt zeggen of bespreken?*'. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor ruimte vragen is echter onvoldoende ($\kappa=.29$).

Daarnaast is ook bij de variabele ruimte om vragen te stellen gekeken naar de wijze waarop de rechter dit heeft gedaan. Hierbij waren er de mogelijkheden: 'er wordt aan het kind gevraagd of er nog vragen zijn', 'de rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij het kind aan', 'het kind stelt uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten' en 'anders'. Uit de gegevens blijkt dat de rechter voornamelijk gebruikt maakt van de eerste twee opties. Bij beide opties is meestal 'ja' ingevuld (respectievelijk 30,9% en 31,7%). Bij de laatste optie is voornamelijk 'nee' ingevuld (32,4%).

Conclusie en discussie

In dit onderzoek is geprobeerd om door middel van observatielijsten van OTS zittingen, met of zonder uithuisplaatsing, antwoord te geven op de vraag: 'Hoe laat de rechter de communicatie met een minderjarige verlopen tijdens het kinderverhoor in jeugdbeschermingszaken?'. Deze hoofdvraag is beantwoord aan de hand van vier deelvragen. Allereerst is er gekeken naar de vraag: 'In hoeverre wordt er aandacht besteed aan de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige tijdens het kinderverhoor?'. De resultaten tonen dat de rechter tijdens de meeste geobserveerde kinderverhoren onderwerpen als de thuissituatie van de minderjarige, situatie in alternatieve zorg en problemen rondom het kind veel heeft besproken. Het onderwerp school/opleiding heeft de rechter matig besproken. De onderwerpen vrijetijdsbesteding en vrienden zijn daarentegen in de meeste kinderverhoren niet aan bod gekomen. De

interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is voor alle items die onder persoonlijke omstandigheden vallen voldoende tot goed.

Daarnaast is er gekeken naar de vraag: 'In hoeverre worden verschillende gesprekstechnieken door de rechter tijdens het kinderverhoor toegepast?'. Er is gekeken naar de gesprekstechnieken samenvatten/parafraseren, interesse tonen, aanmoedigen tot spreken, begrip tonen en complimenteren. De gesprekstechnieken interesse tonen en aanmoedigen tot spreken werden volgens de observatoren het meest toegepast door de kinderrechter tijdens het kinderverhoor. Voor vier van de vijf gesprekstechnieken geldt dat ze meestal veel zijn toegepast, met gemiddelden variërend van weinig tot veel. Zodoende is er door de rechters over het algemeen redelijk veel gebruik hebben gemaakt van gesprekstechnieken, wat van groot belang is voor een goede communicatie tussen de rechter en de minderjarige. Een opvallende uitzondering hierop is de gesprekstechniek complimenteren. Dit werd over het algemeen juist weinig tot niet toegepast. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is voor de meeste gesprekstechnieken voldoende en voor interesse tonen zelfs goed. Echter voor het item aanmoedigen tot spreken is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid onvoldoende en is voorzichtigheid dus geboden bij het interpreteren van deze resultaten.

Vervolgens is gekeken naar de vraag: 'In hoeverre wordt er door de rechter gebruik gemaakt van jargon, afkortingen, verduidelijking en wordt het begrip van de minderjarige getoetst?'. De resultaten tonen dat de rechter in de meeste kinderverhoren geen gebruik maakt van jargon of afkortingen en veel gebruik maakt van verduidelijking. Daarnaast blijkt dat het begrip van de minderjarige in de meeste kinderverhoren door de rechter getoetst wordt, aan de hand van vragen en uitleg. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is voor zowel de variabele afkortingen als de variabele toetsing van begrip is voldoende. Voor de andere twee variabelen jargon en verduidelijkingen is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid echter onvoldoende.

Tot slot is er in dit onderzoek gekeken naar de vraag: 'In hoeverre laat de rechter ruimte voor het eigen verhaal en vragen van de minderjarige?'. De resultaten tonen dat de rechter in de meeste gevallen de ruimte gaf om de minderjarige zijn verhaal te laten doen. Dit gebeurde meestal doordat de rechter de minderjarige uit liet praten, maar ook van de gesprekstechnieken open en gesloten vragen stellen werd door de rechter gebruik gemaakt. Daarnaast gaf de rechter in de meeste gevallen ook ruimte voor vragen van de minderjarige. De rechter maakte hierbij gebruik van de gesprekstechnieken stiltes laten vallen en vragen of de minderjarige nog vragen heeft. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor de variabele ruimte verhaal is voldoende. Voor de variabele ruimte voor vragen is deze echter onvoldoende.

Samenvattend tonen deze resultaten een positief beeld van de communicatie tussen de rechter en de minderjarige. De rechter lijkt te beheersen over goede

gesprekstechnieken, het gebruik van juridisch jargon en afkortingen zoveel mogelijk te vermijden en het begrip van de minderjarige te toetsen. Dit alles komt de communicatie ten goede. Uit de inhoud van de communicatie blijkt ook dat de rechter de tijd neemt om de persoonlijke omstandigheden te bespreken, maar onderwerpen als de thuissituatie, alternatieve zorg en problemen rondom het kind komen meer aan bod dan onderwerpen betreffende school/opleiding, vrienden en vrijetijdsbesteding. Ook neemt de rechter de tijd voor het eigen verhaal en vragen van de minderjarige. Deze positieve uitkomsten komen echter niet overeen met het beeld dat geschetst wordt in eerdere onderzoeken (Saywitz et al., 1990; Schuytvlot, 1999). Een opvallende uitkomst is echter dat de rechter vrijwel geen gebruik lijkt te maken van de gesprekstechniek complimenteren. Complimenteren is echter juist een hele belangrijke gesprekstechniek om mensen, en juist ook minderjarigen een goed gevoel te geven tijdens een gesprek (Lang & Van der Molen, 2012). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat volwassenen het vaak een moeilijke opgave vinden om op een natuurlijke manier complimenten te geven (Prinzle, 2004).

Er zijn wel een aantal belangrijke kanttekeningen te plaatsen bij dit onderzoek. Ten eerste is de opzet van het meetinstrument niet optimaal. Zo zijn er voor hetzelfde onderzoek verschillende soorten observatielijsten gebruikt. Dit maakt de kwaliteit van het meetinstrument minder goed. Daarnaast was het bij verschillende antwoordmogelijkheden op de observatielijst vaak niet duidelijk uit hoeveel antwoordcategorieën er gekozen kon worden en konden observatoren hierin verschillende keuzes maken. Het aantal antwoordcategorieën verschilde ook tussen de verschillende observatielijsten. Een vijfpuntsschaal met antwoordmogelijkheden van niet tot veel leent zich ook makkelijker voor interpretatie. Subjectiviteit van de observatoren speelt sowieso een belangrijke rol bij het invullen van de observatieformulieren. Zo kan de ene observator observeren dat de rechter hard praat, terwijl de ander dit wel vindt meevallen. Hetzelfde geldt voor de toon waarop de rechter praat, de een kan dit streng vinden terwijl de ander dit niet zo ervaart.

Een andere belangrijke beperking van dit onderzoek is de wijze van totstandkoming van de steekproef. Er was namelijk sprake van een gemakssteekproef, omdat alleen geobserveerd kon worden bij zittingen waar de rechtbank toestemming voor had. Daarnaast konden de betrokken personen ook weigeren dat zij geobserveerd werden. Dit maakte de steekproef nog selectiever.

Ook bleek het niet mogelijk om eerste en tweede observatieformulieren van hetzelfde kinderverhoor samen te voegen. Er is daarom besloten om willekeurig van de dubbele observaties de eerste of tweede observatielijst te kiezen, waardoor veel informatie verloren is gegaan. De auteurs van dit onderzoek hadden namelijk geen

gegevens over de observatoren, wat het niet mogelijk maakte om een inschatting te maken welke observatie beter was in het geval van dubbele observatieformulieren.

Daarnaast is het opvallend dat voor een aantal items veel gegevens missen. Door deze missende gegevens is het moeilijk om de verkregen gegevens goed te kunnen beoordelen en moet de waarde van de ingevulde gegevens in het juiste perspectief worden geplaatst. Een verklaring voor de hoeveelheid missende gegevens is het gebruik van verschillende observatielijsten. Hierdoor konden sommige items niet worden ingevuld, die misschien wel werden geobserveerd.

Tot slot is dit onderzoek beperkt gebleven tot voornamelijk beschrijvende gegevens. Door de manier van dataverzameling was het niet mogelijk om correlaties en causale verbanden te onderzoeken. Deze beperkingen tasten de betrouwbaarheid van de resultaten aan en zodoende is voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van de resultaten van dit onderzoek.

Desalniettemin heeft dit onderzoek de mogelijkheid geboden om meer zicht te krijgen op de gang van zaken bij zittingen betreffende jeugdbeschermingsmaatregelen. Rechtszaken waarbij minderjarigen betrokken zijn, worden in beginsel namelijk achter gesloten deuren behandeld (Janssen, 2013) en zodoende was er nog weinig bekend over hoe het er in de rechtszaal daadwerkelijk aan toe ging. Eerder onderzoek is vooral gedaan naar de gang van zaken bij jeugdstrafzaken. Huidig onderzoek brengt voor het eerst grootschalig de situatie bij jeugdbeschermingszaken in kaart. Doordat studenten in voorgaande jaren de mogelijkheid hebben gekregen om dit te observeren heeft dit onderzoek een unieke kijk kunnen bieden in deze wereld. Waar nooit eerder inzicht is geweest in de gang van zaken bij jeugdbeschermingszaken zijn nu, verdeeld over 15 arrondissementen, 572 rechtszaken en 138 kinderverhooren geobserveerd.

Huidig onderzoek zal gezien de beperkingen aangevuld en uitgebreid moeten worden met vervolgonderzoek. Bij dit vervolgonderzoek is het belangrijk dat goed gekeken wordt naar de beperkingen van dit onderzoek. Er moet gelet worden op consistentie in de vragenlijsten en goed contact tussen de verschillende observatoren. Indien het ethisch verantwoord is zou vervolgonderzoek zich ook kunnen richten op de minderjarigen en de ouders en hen achteraf kunnen vragen hoe zij de zitting of het kinderverhoor ervaren hebben. Op deze manier is het mogelijk om een meer tweezijdig beeld te schetsen.

Een belangrijke toevoeging is om in vervolgonderzoek rekening te houden met eventuele andere aanwezigen tijdens het kinderverhoor. In een onderzoek van Jenkins (2008) komt naar voren dat het geven van hun mening voor minderjarigen therapeutisch werkt. De mogelijkheid om hun verhaal te vertellen en het gevoel dat minderjarigen hebben dat de rechter naar hen luistert, geeft hun het vertrouwen dat zij ertoe doen en dat er een mogelijkheid is om hun situatie te verbeteren. Tijdens het analyseren van de

resultaten viel het echter op dat er toch vaak anderen aanwezig zijn bij het kinderverhoor, terwijl het uitgangspunt is dat dit niet gebeurt. Wanneer er naast de rechter ook ouders en andere instanties aanwezig zijn bij het kinderverhoor, dan is de vraag of dit niet de minderjarige belemmert om hun verhaal te kunnen doen bij de rechter.

Al met al kunnen de resultaten uit dit onderzoek en vervolgonderzoek in de toekomst gepresenteerd worden aan de participerende rechtbanken van dit onderzoek. Het is dan mogelijk om rechters te attenderen op het pedagogisch belang van het gebruik van complimenten, omdat blijkt dat dit nog zeer weinig toegepast wordt door rechters. Dit met als uiteindelijk doel dat de minderjarigen in jeugdbeschermingszaken vanuit de rechter gezien zo positief mogelijk worden benaderd en de rechtszaak zo effectief mogelijk zal verlopen.

Literatuurlijst

- Alderson, P. (1992). The rights of children and young people. In A. Coote (Eds.), *The Welfare of Citizens: Developing New Social Rights* (pp. 153–180). Londen: Institute for Public Policy Research/Rivers Oram Press
- Archard, D., & Skivenes, M. (2009). Hearing the child. *Child and Family Social Work*, 14, 91-399. doi:10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x
- De Blois, J. H., Laseur, H. A. G., Van der Linden, & J. E. A., Rayhi, Y. (2010). Jargongebruik tijdens de jeugdstrafzitting. Faculty of Social and Behavioural Sciences Theses, Universiteit Utrecht (bachelorthesis)
- Bosch, R. (2012). Wetenschapsfilosofie en kwalitatief onderzoek. *Kwalon*, 17, 5-16. Verkregen van: http://www.boomlemmatijdschriften.nl/tijdschrift/KWALON/2012/1/KWALON_1385-1535_2012_017_001_004
- De Bruijn, M. (2011). Rechter-commissaris, kinderrechter en meervoudige kamer. In I. Weijers & F. Imkamp (Ed.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 233-255). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Bruins, P. (2009). Jeugdstrafrecht, kinderlijk eenvoudig [Electronic version]. *Proces*, 1, 31-32.
- Caluwé, N., Colle, J., Smet, B. de, Dhondt, S., Vos, N. de, Wiest, H. de, & Veny, L. M. (2006). *De procesbekwaamheid van minderjarigen*. Antwerpen: Intersentia.
- Cashmore, J., & Parkinson, P. (2009). What responsibility do courts have to hear children's voices? *International Journal of Children's Rights*, 15, 43-60. Verkregen op 20 februari 2015 van <http://ssrn.com/abstract=1474089>
- Celestin-Westreich, S., & Celestin, L. P. (2012). *Observeren en rapporteren*. Pearson Education.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014, 21 oktober). Voogdij, voorlopige voogdij en ondertoezichtstelling. Verkregen op 5 maart 2015 van: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70809NED&D1=a&D2=a&HD=090617-1551&HDR=T&STB=G1>
- Doornbos, N. (2014). Observeren in de rechtszaal. *Recht en Methode in Onderzoek en Onderwijs*, 2014. doi: 10.5553/REM/.000002
- Flin, R. H., Stevenson, Y., & Davies, G. M. (1989). Children's knowledge of court proceedings. *British Journal of Psychology*, 80, 285-297. doi:10.1111/j.2044-8295.1989.tb02321.x
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. *The Qualitative Report*, 8, 597-607. Verkregen op 6 maart van: <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol8/iss4/6>

- Goodman, G. S., & Melinder, A. (2007). Child witness research and forensic interviews of young children: A review. *Legal and Criminological Psychology, 12*, 1-19.
doi:10.1348/135532506X156620
- Jager, L. (2010). Een onderzoek naar disclosure in de gespreksvoering tussen Marokkaans-Nederlandse jongens met hun reclasseringsambtenaar. Masterthesis Jeugdstudies, Universiteit Utrecht (Masterthesis)
- Janssen, L. (2013). *Jeugdrecht begrepen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Jenkins, J. J. (2008). Listen to me! Empowering youth and courts through increased youth participation in dependency hearings. *Family Court Review, 46*, 163-179.
doi:10.1111/j.1744-1617.2007.00190.x
- Kilkelly, U. (2011). Using the Convention on the Rights of the Child in Law and Policy: Two Ways to Improve Compliance. In *The Human rights of children: from visions to implementation (Hoofdstuk 8)*. Verkregen op 5 maart van:
https://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=H-4-58NM9RIC&oi=fnd&pg=PA179&dq=Kilkelly+2010+Listening+to+children+about+justice:+&ots=AMa7_rCvG-&sig=djsoLQcCgkTkpSuxjFHCPzni_sA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Krinsky, M. A., & Rodriquez, J. (2006). Giving a voice to the voiceless: Enhancing youth participation in court proceedings. *Nevada Law Journal, 6*, 34.
- Lamb, M. E., & Fauchier, A. (2001). The effects of question type on self-contradictions by children in the course of forensic interviews [Electronic version]. *Applied Cognitive Psychology, 15*, 483-491.
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W., Stewart, H., & Mitchell, S. (2003). Age differences in young children's responses to open-ended invitations in in the course of forensic interviews [Electronic version]. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*, 926-934.
- Lang, G., & Van der Molen, H. T. (2012). *Psychologische gespreksvoering: Een basis voor hulpverlening*. Amsterdam: Boom Nelissen.
- De Leeuw, M., & Veen, L. (2010). Ervaring van minderjarigen tijdens een rechtszitting op sociaal-emotioneel en cognitief gebied. Masterthesis Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Utrecht (Masterthesis)
- London, K. (2001). Investigative interviews of children: A review of psychological research and implications for police practices [Electronic version]. *Police Quarterly, 4*, 123-144.
- MacWhinney, M. (2011). Language development. In M. H. Bornstein, & M. E. Lamb (Eds.), *Cognitive Development* (pp. 405-439). New York: Psychology Press
- Nationale ombudsman (2008). *Burgerschap verzilverd; verslag van de Nationale ombudsman over 2007*. Den Haag: Bureau Nationale ombudsman.

- Neuman, W. L. (2012). *Understanding research*. Boston: Pearson.
- Van Nijnatten, C. H. C. J. (2005). Het kind als communicatieve partner [Electronic version]. *Justitiële verkenningen*, 85, 285-297.
- Perry, N. W., McAuliff, B. D., Tam, P., Claycomb, L., Dostal, C., & Flanagan, C. (1995). When lawyers question children: Is justice served?. *Law and Human Behavior*, 19, 609-629. doi:10.1007/BF01499377
- Van der Pool, E., & van Wijk, C. (2009). Balanceren tussen begrijpelijkheid en gewenst imago. *Tekstblad*, 15, 16-20. Verkregen op 5 maart van: www.researchgate.net
- Prinzie, P. (2004). *Waarom doet mijn kind zo moeilijk?* Tielt: Uitgeverij Lannoo.
- Prop, L. J. C., Ham, J. V., van der Kaaij, I. E. C., & Ridder, C. (2010). De pedagogische communicatie tijdens de jeugdstrafzitting. Faculty of Social and Behavioural Sciences Theses, Universiteit Utrecht (Bachelorthesis)
- Raad voor de Kinderbescherming. Verkregen op 6 maart van: http://www.kinderbescherming.nl/hoe_werkt_de_raad/maatregelen_van_kinderbescherming/Index.aspx
- Rijksoverheid (2015). *Aantal ondertoezichtstellingen voor het eerst onder de 30.000 sinds 2007*. Verkregen op 4 maart van: <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2013/11/23/aantal-onder-toezichtstellingen-voor-het-eerst-onder-de-30-000-sinds-2007.html>
- Van Rijn, S. H. M., & Tjon-a-Pauw, I. I. (2012). Het kinderverhoor: een pedagogisch dilemma? De bejegening van de jeugdige door de kinderrechter binnen het civiele jeugdrecht. Faculty of Social and Behavioural Sciences Theses, Universiteit Utrecht (Masterthesis)
- Saywitz, K., Camparo, L. B., & Romanoff, A. (2010). Interviewing children in custody cases: Implications of research and policy for practice. *Behavioral Sciences and the Law*, 28, 542-562. doi:10.1002/bsl.945
- Saywitz, K., Jaenicke, C., & Camparo, L. (1990). Children's knowledge of legal terminology. *Law and Human Behavior*, 14, 523-535. doi:10.1007/BF01044879
- Schuytvlot, A. (1999). Ouders en kinderen in de rechtszaal: Begrip en onbegrip van juridische procedures [Electronic version]. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 15, 225-238.
- Sinclair, R. (2004). Participation in practice: Making it meaningful, effective and sustainable. *Children & Society*, 18, 106-118. doi:10.1002/CHI.817
- Smith, T. F. (1985). Law talk: Juveniles' understanding of legal language. *Journal of Criminal Justice*, 13, 339-353. doi:10.1016/0047-2352(85)90004-2
- Ten Thije, C. A. M., & Winters, C. H. J. (2012). Kinderverhoor: Begrip van minderjarigen tussen de 12 en 18 jaar omtrent het verhoor over een ondertoezichtstelling en/of

- (gesloten machtiging tot) uithuisplaatsing. Faculty of Social and Behavioural Sciences Theses, Universiteit Utrecht (Masterthesis)
- Van Triest, A. (2004). Het kinderverhoor in het ressort Den Bosch onder de loep [Elektronic version]. *Familie en Jeugdrecht* 2004, 4, 16-26.
- Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 32, 015, nr. 3. Memorie van Toelichting: Wijziging van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, de Wet op de Jeugdzorg en de pleegkinderenwet in verband met herziening kinderbeschermingsmaatregelen.
- UNCRC: United Nations Convention on the Rights of the Child (1989). Verkregen op 4 maart van: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- Waterman, A. H., Blades, M., & Spencer, C. P. (2001). Interviewing children and adults: The effect of question format on the tendency to speculate. *Applied Cognitive Psychology*, 15, 1-11. doi:10.1002/acp.741
- Webster-Stratton, C. (2007). Positieve aandacht, aanmoediging en prijzen. In C. Webster-Stratton (Ed.), *Pittige jaren: Praktische gids bij het opvoeden van jonge kinderen* (pp. 39-50). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Weijers, I. (2004). Requirements for communication in the courtroom: A comparative perspective on the Youth Court in England/Wales and The Netherlands. *Youth Justice*, 4, 22-31. doi:10.1177/147322540400400103
- Weijers, I. (2008). Grondslagen van het jeugdstrafrecht. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 31-52). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Woolard, J. L., Reppucci, N. D., & Redding, R. E. (1996). Theoretical and methodological issues in studying children's capacities in legal contexts. *Law and Human Behavior*, 20, 219-228. doi:10.1007/BF01044879

Bijlage 1**Afkortingen**

OTS	Ondertoezichtstelling
MUHP	Machtiging uithuisplaatsing
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
UNCRC	United Nations Convention on the Rights of the Child

Bijlage 2

Tabel 1

Leeftijd kinderen tijdens het kinderverhoor

		LeeftijdKind1KV	LeeftijdKind2KV	LeeftijdKind3KV
N	Valide	100	17	4
	Missende data	39	122	135
	Gemiddelde	14.61	13.76	11.75
	Standaarddeviatie	1.81	1.89	3.95
	Minimum	9	10	7
	Maximum	17	17	15

Tabel 2

ZaakbetreftKV: Onderwerpen jeugdbeschermingszaken

Zaak	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Valide	1	.7	1.0
Gesloten jeugdzorgverzoek zonder (V)OTS	4	2.9	4.0
Verlengingsverzoek gesloten jeugdzorg met verlenging OTS	2	1.4	2.0
Verlengingsverzoek gesloten jeugdzorg zonder OTS	10	7.2	10.1
Beëindigingsverzoek			
kinderbeschermingsmaatregel	3	2.2	3.0
UHP-verzoek	1	.7	1.0
Gesloten jeugdzorgverzoek	3	2.2	3.0
Verlenging gesloten MUHP, OTS onbekend	1	.7	1.0
Eerste VOTS-Verzoek zonder MUHP	8	5.8	8.1
Eerste OTS voorafgegaan door VOTS en icm MUHP	1	.7	1.0
Eerste OTS-Verzoek zonder VOTS maar wel icm MUHP	9	6.5	9.1
Eerste OTS-Verzoek zonder VOTS en zonder MUHP	16	11.5	16.2
Verlengingsverzoek OTS met MUHP	24	17.3	24.2
Verlengingsverzoek OTS zonder MUHP	10	7.2	10.1
Gesloten jeugdzorgverzoek met (V)OTS-verzoek	5	3.6	5.1
UHP verlengingsverzoek	1	.7	1.0
Totaal	99	71.2	100.0

Missend	0	40	28.8
Totaal		139	100.0

Tabel 3

Beschrijvende statistieken over onderwerpen die door de rechter tijdens het kinderverhoor zijn behandeld

		Thuisituatie KV	School/ Opleiding KV	Vrijetijds- bestedingKV	Vrienden KV	Alternatieve ZorgKV	Problemen KindKV
N	Valide	118	31	29	26	83	87
	Missende data	21	108	110	113	56	52
	Gemiddelde	3.67	3.19	2.24	1.62	4.70	3.68
	Modus	5.00	4.00	1.00	1.00	5.00	5.00
	Standaarddeviatie	1.40	1.52	1.50	1.10	1.45	1.51

Tabel 4

Beschrijvende statistieken gesprekstechnieken

		Samenvatten/ parafraseren	Interesse tonen	Aanmoedigen tot spreken	Begrip tonen	Complimenteren
N	Totaal	122	126	87	127	87
	Missend	17	13	52	12	52
	Gemiddelde	3.81	4.59	4.54	4.10	2.43
	Standaarddeviatie	1.42	.68	1.03	1.10	1.50
	Modus	5	5	5	5	1
	Minimum	1	2	1	1	1
	Maximum	5	5	5	5	5

Tabel 5

Gemiddeld gebruik van jargon, afkortingen en verduidelijking

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard- deviatie
JargonKV	128	1	4	1.55	.78
AfkortingenKV	127	1	3	1.40	.63
VerduidelijkingKV	126	1	5	3.55	1.54
Valide N (listwise)	125				

Tabel 6

JargonKV

		Frequentie	Percentage	Valide	Cumulatieve
				Percentage	Percentage
Valide	niet	79	56,8	61,7	61,7
	weinig	30	21,6	23,4	85,2
	weinig/matig	17	12,2	13,3	98,4
	matig	2	1,4	1,6	100,0
	Totaal	128	92,1	100,0	
Missend	0	10	7,2		
	Systeem	1	,7		
	Totaal	11	7,9		
Totaal		139	100,0		

Tabel 7

AfkortingenKV

		Frequentie	Percentage	Valide	Cumulatieve
				Percentage	Percentage
Valide	niet	86	61,9	67,7	67,7
	weinig	31	22,3	24,4	92,1
	weinig/matig	10	7,2	7,9	100,0
	Totaal	127	91,4	100,0	
Missend	0	11	7,9		
	Systeem	1	,7		
	Totaal	12	8,6		
Totaal		139	100,0		

Tabel 8

VerduidelijkingKV

		Frequentie	Percentage	Valide	Cumulatieve
				Percentage	Percentage
Valide	niet	24	17,3	19,0	19,0
	weinig	9	6,5	7,1	26,2
	weinig/matig	18	12,9	14,3	40,5
	matig	24	17,3	19,0	59,5
	veel	51	36,7	40,5	100,0
	Totaal	126	90,6	100,0	
Missend	0	12	8,6		
	Systeem	1	,7		
	Totaal	13	9,4		

Totaal	139	100,0
--------	-----	-------

Tabel 9

ToetsingKV

		Frequentie	Percentage	Valide Percentage	Cumulatieve Percentage
Valide	ja	55	39,6	54,5	54,5
	gedeeltelijk	25	18,0	24,8	79,2
	nee	21	15,1	20,8	100,0
	Totaal	101	72,7	100,0	
Missend	0	37	26,6		
	Systeem	1	,7		
	Totaal	38	27,3		
Totaal		139	100,0		

Bijlage 3

Observatielijst OTS-zitting		Nr.:
Algemeen		
Observator:		Arrondissement:
Datum:		Rechter: <i>[Coderen met bijv A – B – C etc.]</i>
Tijdstip start:	Tijdstip eind:	Spreektijd ouders:
Zaaksgegevens		
<p>Zaak betreft (aankruisen, omcirkelen, invullen):</p> <p>☐ eerste VOTS-verzoek, wel / niet in combinatie met verzoek MUHP</p> <p>☐ eerste OTS-verzoek, wel / niet voorafgegaan door VOTS-verzoek</p> <p style="padding-left: 40px;">wel / niet in combinatie met verzoek MUHP</p> <p>☐ verlengingsverzoek OTS, wel / niet in combinatie met verlenging UHP</p> <p>☐ gesloten jeugdzorg-verzoek, wel / niet in combinatie met (V)OTS-verzoek</p> <p>☐ verlengingsverzoek gesloten jeugdzorg, wel / niet in combinatie met verlenging OTS</p> <p>Indien het een uithuisplaatsingsverzoek betreft, WAAR wil men dat het kind wordt geplaatst? (nb het gaat hier om het verzoek en niet om de uitspraak van de kinderrechter)</p> <p>☐ Pleeggezin</p> <p>☐ Open / besloten jeugdzorg</p> <p>Verzoekende partij: ...</p>		

Verzoek betreft ..... kinderen in de leeftijd van .....

[indien niet expliciet genoemd, schatting geven]

Gegevens – ouders en kind(eren)

Gezinssituatie (Gezag/Voogdij; Gehuwde/gescheiden ouders) en eventuele voorgeschiedenis (vrijwillige hulpverlening):

Zitplaats in zittingzaal

Schets zitplaats aanwezigen:

Aanwezigen		
	<i>Aanwezig</i>	<i>Opmerkingen (deels aan-/afwezig?)</i>
Rechter		
Griffier		
Ouders / verzorgers	Vader	Bij afwezigheid, reden:
	Moeder	
	Anders:	
Kind(eren)	<i>[indien verzoek meerdere kinderen betreft, geef aan welk kind aanwezig is]</i>	Indien kinderen op de hal wachten, is er iemand die het kind gezelschap houdt? JA / NEE, zoja wie: ...
Raadsman		Van vader / moeder / kind (omcirkelen)
Bijzonder curator		Van kind
Tolk		Voor vader / moeder / kind (omcirkelen)
Overigen (familie / vrienden / anderen)		
Deskundigen	Raad voor de Kinderbescherming	
	Gezinsvoogd	Zoja, van: BJZ / WSG / Nidos (omcirkelen)

	Anders:	
1.Uitleg – door rechter <i>[gebruik witruimte voor concrete toelichting]</i>		
<p>a. Welkom heten ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk</p> <p>Welkom heten kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk</p>		
<p>b. Voorstellen van aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk</p>		
<p>c. Toelichting rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk</p>		
<p>d. Uitleg reden/onderwerp zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk</p>		
<p>e. Uitleg reden aanwezigheid ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk</p> <p>Uitleg reden aanwezigheid kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk</p>		
<p>f. Indien kind apart is gehoord, wordt aan ouder(s) meegedeeld hetgeen daarmee besproken is: JA / NEE / GEDEELTELIJK / NIET VAN TOEPASSING</p>		

2. Communicatie – door rechter		
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Tempo (laag – hoog) (ruimte om te antwoorden / onderbreken?)	1 2 3 4 5	<i>[Score 3 staat voor normaal, scores 2 en 4 voor lichte afwijking van normaal, score 1 en 5 voor sterke afwijking van normaal]</i>
• Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	
• Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	
• Intonatie (te vriendelijk – te streng)	1 2 3 4 5	
• Moeilijkheidsgraad (te makkelijk – te moeilijk)	1 2 3 4 5	
Rechter	[omcirkelen]	
• Gebruik van jargon	Niet Weinig/Matig Veel	
• Gebruik van afkortingen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Verduidelijking	Niet Weinig/Matig Veel	
a. Toetsing begrip door rechter: JA / NEE / Gedeeltelijk		
Zoja, op welke wijze?:		
3. Inhoud – Communicatie met ouders [gebruik notitieruimte voor concrete toelichting]		
Rechter		Notities
a. Bespreking persoonlijke omstandigheden:	[omcirkelen]	
• Thuissituatie	Niet Weinig/Matig Veel	
• Persoonlijke problemen ouders	Niet Weinig/Matig Veel	
• Problemen rondom kind	Niet Weinig/Matig Veel	
b. Gesprekstechnieken:	[omcirkelen]	
• Samenvatten / parafraseren	Niet Weinig/Matig Veel	
• Interesse tonen in verhaal	Niet Weinig/Matig Veel	
• Aanmoedigen tot spreken	Niet Weinig/Matig Veel	
• Begrip tonen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Complimenteren	Niet Weinig/Matig Veel	

<p>c. Wordt ruimte gegeven aan ouder(s) om verhaal te doen: JA / NEE / Gedeeltelijk</p> <p>Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)</p> <p>☐ Gesloten vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>☐ Open vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>☐ Ouders rustig laten uitpraten: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>☐ Anders: ...</p>		
<p>d. Wordt ruimte gegeven aan ouders om vragen te stellen: JA / NEE / Gedeeltelijk</p> <p>Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)</p> <p>☐ Er wordt hen gevraagd of ze vragen hebben</p> <p>☐ De rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij ouders aan</p> <p>☐ Ouders stellen uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten</p> <p>☐ Anders: ...</p>		
<p>e. In hoeverre laat de rechter een discussie tussen verzoekende partij en ouder(s) plaatsvinden? NIET-NAUWELIJKS / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>Toelichting:</p>		
e. Houding ouder(s):	Moeder	Vader
• Nerveus	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Boos / Frustratie	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Laconiek / Onverschillig	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Verlegen	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Spraakzaam	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja

f. Bij afwijkende houding ouders tegenover specifiek een aanwezige (Kinderrechter, raadsmedewerker, gezinsvoogd of andere ouder), toelichting:

4. Overige

a. Indien het kind niet aanwezig is bij de zitting, welke partij vertolkt dan zijn/haar stem?

b. Indien ouders niet aanwezig bij delen van de zitting, toelichten onderdeel en reden:

c. Indien ouders rechtsbijstand hebben, wat is de rol van de advocaat:
Spreekt voor ouder(s) / Vult ouder(s) aan / Minimale rol / Anders

Toelichting:

d. Volgorde participatie procespartijen:

5. Uitspraak

a. Beslissing: *[indien genoemd, geef ook de duur aan van uitgesproken maatregel]*

b. Uitleg bij beslissing: JA / NEE / Gedeeltelijk *[wordt het doel kenbaar gemaakt? Licht toe]*

c. Sluit de beslissing aan bij de mening van ouders of wijkt het hier van af?

SLUIT AAN / WIJKT AF / GEMENGD

Wordt dit expliciet benoemd / toegelicht?:

d. Wordt aangegeven wat ouder(s) moet(en) doen om VOTS / OTS / UHP te beëindigen:

JA / NEE / Gedeeltelijk

e. Reactie ouder(s) op beslissing:

f. Indien kind(eren) aanwezig:

- Wordt het kind bij de uitspraak naar binnen geroepen? JA / NEE/ Het kind was reeds aanwezig in de zaak (omcirkelen wat van toepassing is)

- Indien bij beslissing wordt afgeweken van mening kind(eren), wordt dit dan expliciet benoemd en toegelicht: JA / NEE / Gedeeltelijk

- Reactie kind(eren) op beslissing:

- Indien het gesloten jeugdzorg betreft: wordt aangegeven wat kind(eren) moet(en) doen om gesloten jeugdzorg te beëindigen: JA / NEE / Gedeeltelijk

6. Kinderverhoor

a. Is het kind gehoord door de kinderrechter: JA / NEE / Kind geeft mening op schrift

b. Indien het kind gehoord is, wanneer is dit gedaan:

APART KINDERVERHOOR VOORAFGAAND AAN DE ZITTING / TIJDENS DE ZITTING / ANDERS

Evt. toelichting: *Indien kind gehoord is, ook 'observatielijst kinderverhoor' invullen.*

Observatielijst Kinderverhoor.	Observatielijst behorend bij nr.:
6A. Algemeen	
Duur van het kinderverhoor: ..... minuten	Spreektijd van het kind: ..... minuten <i>[optioneel]</i>
Vindt het kinderverhoor plaats in de zittingszaal? JA/NEE	
Zo <u>niet</u> kunt u de ruimte beschrijven? (grootte, indeling en gebruik van verhoging, hekjes, naambordjes, functiebordjes)	
Doet de kinderrechter zijn toga uit voor het kinderverhoor? JA/NEE	
Wie zijn er, naast de kinderrechter en het kind zelf aanwezig tijdens het kinderverhoor?	
6B. Uitleg - In geval van apart kinderverhoor (los van de zitting)	
a. Welkom heten kind: JA / NEE / Gedeeltelijk	
b. Toelichting eigen rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk	
c. Uitleg reden/onderwerp zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk	

6C. Begrip kind		
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Tempo (laag – hoog)	1 2 3 4 5	<i>[Score 3 staat voor normaal, scores 2 en 4 voor lichte afwijking van normaal, score 1 en 5 voor sterke afwijking van normaal]</i>
• Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	
• Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	
• Intonatie (vriendelijk – streng)	1 2 3 4 5	
• Moeilijkheidsgraad (te makkelijk – te moeilijk)	1 2 3 4 5	
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Gebruik van jargon	Niet Weinig/Matig Veel	
• Gebruik van afkortingen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Verduidelijking	Niet Weinig/Matig Veel	
a. Toetsing begrip door rechter: JA / NEE / Gedeeltelijk		
Zoja, op welke wijze?:		
6D. Inhoud & Participatie Kind		
Rechter		Notities
a. Bespreking pers. omst.	[omcirkelen]	
• Thuisituatie	Niet Weinig/Matig Veel	
• Situatie in alternatieve zorg	Niet Weinig/Matig Veel n.v.t.	
• Problemen rondom kind	Niet Weinig/Matig Veel	
• Anders, namelijk:		
b. Gesprekstechnieken:	[omcirkelen]	
• Samenvatten / parafraseren	Niet Weinig/Matig Veel	
• Interesse tonen in verhaal	Niet Weinig/Matig Veel	
• Aanmoedigen tot spreken	Niet Weinig/Matig Veel	
• Begrip tonen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Complimenteren	Niet Weinig/Matig Veel	

c. Wordt ruimte gegeven aan het kind om verhaal te doen: JA / NEE / Gedeeltelijk

Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)

- Gesloten vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL
- Open vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL
- Kind rustig laten uitpraten: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL
- Anders: ...

d. Wordt ruimte gegeven aan het kind om vragen te stellen: JA / NEE / Gedeeltelijk

Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)

- Er wordt het kind gevraagd of er nog vragen zijn
- De rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij het kind aan
- Het kind stelt uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten
- Anders: ...

e. Houding:	Kind	
• Nerveus	Nee Een beetje Ja	
• Boos / Frustratie	Nee Een beetje Ja	
• Laconiek / Onverschillig	Nee Een beetje Ja	
• Verlegen	Nee Een beetje Ja	
• Spraakzaam	Nee Een beetje Ja	